

Ѓорѓи МАЛКОВСКИ

ЈНУ Институт за национална историја – Скопје

Марјан ИВАНОСКИ

ЈНУ Институт за национална историја – Скопје

ИЗВАДОК ОД ЗАПИСНИКОТ ОД СЕДНИЦАТА НА ИЗВРШНИОТ СОВЕТ НА НАРОДНОТО СОБРАНИЕ НА НАРОДНА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (8.И.1956 ГОДИНА) КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА БЕГАЛЦИТЕ ОД ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА

Во Втората светска војна (1941-1945), која ја зафатила целата етничка територија на Македонија, за првпат на Македонците им било овозможено да се вклучат во вооружените и политички борби за остварување и реализирање на своите национално-политички и социјално-економски права како посебен и равноправен национален и политички субјект на Балканот. Но, таа цена била многу скапо платена, посебно во Егејскиот дел на Македонија кој Грција го зазела и окупираше по Балканските војни во 1913 година. Во Егејскиот дел на Македонија дел од Македонците се приклучиле кон левите политички сили предводени од КПГ која на Македонците им ги признавала малцинските права во рамките на грчката држава. Дел пак, под влијание на македонската држава што се создаде во рамките на Југославија, се приклучиле кон КПМ, односно КПЈ и барале да им се признае правото на самоопределување. Со оружје в рака и со јасно поставена цел од 1941 година Македонците, со преку 6000 борци, масовно се вклучиле во активниот состав на Грчката народноослободителна војска (ЕЛАС), додека во резервниот состав на ЕЛАС, кој броел околу 50.000 борци, 25.000 борци биле Македонци.¹

Во октомври 1943 година од Македонците во Костурско и Леринско, била формирана посебна Македонска народноослободителна организација СНОФ,

---

¹ Ристо Кирјазовски, *Македонското национално прашање и граѓанската војна во Грција*, (Скопје: Институт за национална историја, 1998).

односно Славјано-македонски народноослободителен фронт. КПГ и ЕАМ не биле воодушеви од формирањето на СНОФ, и покрај тоа што тие дале согласност за тоа. Причината била големото незадоволство меѓу Грците поради нивниот националистички став во однос на Македонците како народ, но и поради непостигнувањето на „национално единство“ на КПГ и ЕАМ со грчката влада во бегство и со десничарските партии во земјата. За шест месеци бројната состојба на СНОФ во Костурско и Леринско ја надминала бројката од 16.000 лица. Организацијата се истакнала како вистински раководител и организатор на борбата на македонскиот народ од Костурско и Леринско против странските окупатори и домашните предавници. Согледувајќи го овој растеж и широчина на работа и борба, КПГ и ЕАМ не биле воодушеви и расположени поради тоа. Затоа кон крајот на април 1944 година, донеле решение организацијата СНОФ да се расформира. Образложението било дека „таа штетно“ влијаела врз омасовувањето на грчките маси во редовите на организацијата ЕАМ, што, секако, било само изговор. Во знак на протест една група македонски борци од Костурско, Леринско и Воденско ќе се отцепи од составот на единиците на ЕЛАС и, на 16 мај 1944 година, ќе преминат на територијата на денешна Република Македонија каде ќе ја продолжат борба за слобода во составот на единиците на НОВ и ПО на Македонија. Поради тоа овие храбри македонски борци од страна на КПГ, ЕАМ и другите грчки антифашистички организации, биле прогласени за предавници, автономисти и носители на расцепот помеѓу македонските и грчките партизани.²

Поради неподносливата положба на Македонците во Егејскиот дел на Македонија, што му ја наметнала грчката реакција со своите вооружени банди во текот на 1944-1945 година, македонските раководители на македонското народноослободително движење од егејскиот дел на Македонија и поранешните македонски борци во ЕЛАС, на 23 април 1945 година, односно уште пред капитулацијата на Германија, го формирале Народноослободителниот фронт (НОФ) на Македонците од егејскиот дел на Македонија. Истовремено биле формирани и НОМС, Народноослободителен младински сојуз и АФЖ, Антифашистички сојуз на жените.³ Иако НОФ постигна завидни и огромни успеси на теренот во борбите со фашистичките сили, таа, сепак, во 1946 година, по претходен договор, спогодбено влегла под раководството на Политбирото на ЦК на КПГ, а македонските единици под командата на ДАГ. Но, како што подоцна се покажало, раководителите на КПГ и ДАГ, ја прифатиле спогодбата на НОФ со КПГ не за да ја применат на дело, туку за да воспостават контрола над движењето на НОФ и неговите

² Ташко Мамуровски, *Македонците во Егејска Македонија* (Скопје: Институт за национална историја, 1995), 13-14.

³ *Егејска Македонија во НОВ 1945*, Т. II (Скопје: Архив на Македонија, 1973).

воени единици. Тоа се потврдило низ целиот период на Граѓанската војна во Грција која што во есента на 1949 година завршила со катастрофални последици за македонскиот народ.⁴

Широкиот дијапазон на организирани, подготвени и реализирани воени и политички дејствувања на теренот од страна на НОФ во текот на 1945 и 1946 година било повод грчката десница, сестрано и неограничено помогната од САД и од Велика Британија, да спроведе политика за пресметка со македонското национално малцинство во Грција, односно, дефинитивно да го „реша“ македонското национално прашање во Грција. За постигнување на таа цел, таа презела терористички, правни, политички, културно-просветни и други мерки. Веднаш по војната биле донесени повеќе репресивни и антимакедонски закони со кои легално требало да се апсат, судат, тероризираат, мачат, ликвидираат и раселуваат Македонците од Егејскиот дел на Македонија. Веднаш по војната бил донесен законот ПЗ 4124/45 за апсења и судења на 7.500 Македонци само од Костурско и Леринско кои вооружено учествувале во антифашистичката борба и во Движњето на отпорот. Согласно друг закон, донесен од Грчкиот парламент од 15 јули 1945 година, била покрената судска постапка за велепредавство против 23.811 Македонци и Македонки поради нивното членување во НОФ, НОМС и АФЖ. На 18 јуни 1946 година повторно Грчкиот парламент го донел Декретот Г/46 за мерките што се однесувале на јавниот ред и безбедност, а со кој всушност во Грција била прогласена воена состојба. Суровоста спроведувана согласно овој „Декрет“ најмногу ја почувствувале Македонците, бидејќи според членот 10 од овој Декрет биле гонети и им биле изрекувани најстроги казни за граѓаните кои од полицијата биле обвинувани за рушење на интегритетот на грчката држава. Сепак, целиот овој закон бил насочен спрема Македонците, а како наеклатантен пример од спроведувањето на овој закон било и стрелањето на младата Македонка и партизанка Мирка Гинова. Грчките воени преки судови изрекле 33 смртни пресуди, 35 пресуди со казна доживотна робија, а на грчките пусти острови биле испратени 3.520 лица. Дури група грчки пратеници иницирала донесување на закон за присилно истерување на Македонците преку граница, но, истиот, поради контровезноста не бил донесен. Но, затоа пак, повторно, од страна на грчкиот парламент во 1947 година бил донесен друг закон ПЗ 511/47 за формирање и организирање на десетина концентрациони логори во кои биле интернирани десетици илјади граѓани, од кои голем број биле Македонци. Само во логорот Макронисос биле интернирани околу шест илјади Македонци кои биле подложени на жестоки мачења и тортура, многу поголеми од тие во германските логори. Но, тоа не било сè. За да се заплашат, демобилизираат и протераат

⁴ Ристо Кирјазовски, *Народноослободителниот фронт и другите организации на Македонците од Егејска Македонија (1945-1949)* (Скопје: Култура, 1985).

Македонците, во декември 1947 година бил донесен Декрет ЛЗ/47 за лишување од грчко државјанство на многу граѓани од Грција кои, наводно, дејствувале антидржавно. Во периодот од 1947 до 1963 година на 22.226 граѓани, од кои 15.000 Македонци, им било одземено грчкото државјанство. За да го дозавршат насилниот поход за разнебитување на Македонците од Егејскиот дел на Македонија во Грција, истата 1947 година бил донесен и озлогласениот закон ПЗ 509/47 „за мерките за безбедност на државата, уставното уредување и заштитата на државата“, со кој сите лица гонети за дела во врска со Граѓанската војна биле судени според одредбите на овој закон.⁵

Во рамките на политиката за искоренување на Македонците од своите родни места, грчките власти донеле низа закони, уредби, наредби и сл. за конфискација, национализација и експропријација на имотите на борците на ДАГ, на тие што емигрирале и на оние на кои им било одземено државјанството. Последниците од овој закон биле одземање на државјанство на 15.000 Македонци, додека повеќе од педесет илјади биле принудени да емигрираат. А најголемата конфискација на имотите на Македонците била спроведена согласно законот од февруари 1953 година. Овој закон бил применет со невидено варварство спрема Македонците од Егејскиот дел на Македонија. Со него биле ограбени и конфискувани недвижните имоти на Македонците кои, потоа, им биле доделени на Грци, подобни за режимот, доселени од Грција, дури и од Рускиот Кавказ, потоа на бивши жандари, убијци, истакнати терористи врз Македонците. Законот ги легализирал оргиите и насилствата, грабежите на македонските имоти, и тоа не само на борците на НОФ и на ДАГ и на бегалците, туку на целото македонско население. Овој закон бил донесен во времето кога грчкиот патриотизам се ценел според бројот на убиените или малтретираните Македонци, силуваните Македонки итн. По завршувањето на граѓанската војна биле донесени многу законски прописи за деконфискација на имотите како услов за репатријација на политичките бегалци. Но, тоа било условено со еден важен детал, односно, враќањето на имотите било условено само ако бегалците се декларирале дека се Грци по род. Последниците од граѓанската војна биле повеќе од сурови и со катастрофални бројки. Бројот на жртвите според официјалните статистики изнесувал околу 154.000 убиени и ранети на двете страни. Од тој број дури 21.000 биле Македонци. Биле направени и голем број на материјални штети и тоа највеќе на територијата на Егејскиот дел на Македонија.⁶

За време и по завршувањето на Граѓанската војна во Грција, младата македонска република се соочила со големиот предизвик да прими огромен број на

⁵ Кирјазовски, *Македонското национално прашање и граѓанската војна во Грција*, 339-340.

⁶ Исто, 341-344.

бегалци и за истите да обезбеди нормални услови за достоинствен живот. Токму за тоа говори и документот што го објавуваме, кој е стенографска белешка од Извршниот совет на Народното собрание на Народна Република Македонија, од седница одржана на 8.II.1956 година. Во него се презентирани дискусиите за решавање на проблемите со напливот на бегалците од Егејскиот дел на Македонија. Документот се наоѓа во Државниот архив на Република Македонија во фондот на Лазар Колишевски и го пренесуваме без никакви интервенции.

ИЗВРШЕН СОВЕТ НА НАРОДНОТО СОБРАНИЕ НА
НАРОДНА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ЗАПИСНИК

/Стенографски белешки/

Од XXXVIII-та седница на Извршниот совет на Народното собрание на Народна Република Македонија, одржана на 8.II.1956 година.

ПРЕТСЕДАВАЧ: ЉУБЧО АРСОВ, Претседател на Извршниот совет

Примерок бр. 2

Скопје, февруари 1956 година

КРСТЕ ЦРВЕНКОВСКИ:

Поминуваме на IV-та точка: за Егејците.

ВАСИЛ ЃОРЃОВ:

Од податоците со кои располагаме 23.000 жители имаме бегалци од Егејска Македонија. Овој број слободно може да се смета да е поголем, бидејќи имаме случаи на непријавување, те спрема тоа не може да се води точна евиденција. Најголем број, околу 72%, преку 16.000 души се сместени во градовите. Во Скопје тој процент изнесува околу 50%, додека помалиот дел се по селата, особено во земјоделските стопанства. По занимање, од работоспособните се општи работници 3.200, земјоделски работници 870, занаетчији 700, а останалите се службеници и други професии. Еден голем дел немаат стручни квалификации, така да тие се општи работници и се навоѓаат во поедини стопанства, градежни претпријатија и други места. Најголем дел од земјоделците се наоѓаат во нашите стопанства. Во овие стопанства тие исто така се сместени и претставуваат проблем за стопанствата, бидејќи сите се населени во истите и од тоа се нанесуваат големи штети, бидејќи не може да се заведе работна дисциплина, така да тие производите ги сметаат за свои од стопанството и покрај забраните ги користат како можат и како знаат. Значи спрема анализата на секој 4-ти човек од бегалците, отпаѓа да е еден запослен, така да тоа не е лоша состојба, особено ако се земе во обзир дека голем број се старци жени неспособни за работа, инвалиди, што може да се види од тоа што 1955 година одборите дале за социјална помош на Егејците 18.600.000 динари. Незапослени има 729 луѓе што може да се види од податоците на органите за посредување на трудот, кои се земени во месец декември. Овој број во другите периоди на годината е помал, затоа што еден дел се сезонски работници, кои во зимскиот период се отпуштаат од работа. Сепак овој број на незапослени треба да се земе во предвид дотолку повеќе што имаме нови бегалци што доаѓаат од други источно-европски земји, кои досега беа тамо. Инаку сите, и оние што примиле државјанство и оние што не примиле, се изедначени по прашањето на плати и други давачки, како детски додатоци, социјално осигурување и сл. Најголем проблем кај нас претставува станбената положба. Од 5.540 фамилии, 3.177 спрема податоците се наоѓаат во добри станови, во станови што се изградени последниве години, или пак станови што се во добра хигиенска состојба. Тие се конфорни станови за нашите услови и за нашиот просек во Скопје и другите градови. Меѓутоа 1.750 фамилии се во лоши станбени услови. Под лоши станбени услови се подразбираат пренатрупани, тесни станови, недоволна хигиенска заштита и слично. И на крајот во крајно лоши станови се наоѓаат 613 фамилии, чија положба е испод секој минимум. Тоа се фамилии што се наоѓаат во шупи, подруми, во разни краварници, кокошарници, свињарници, некои препуштени објекти или објекти започнати да се градат. Овој број изнесува преку 600 фами-

лии се во многу лоши простории. Спрема барањето на одборите мислиме за да се реши прашањето на овие луѓе што се наоѓаат во лоши крајно лоши услови потребни се 2.640 станови да се изградат за да можат да се сместат и нормално да работат. Се разбира дека тоа е неостварливо и затоа комисијата која е одредена во врска со овој проблем за сместување за оваа година смета ако е можно да се реши прашањето за оние 613 фамилии што се наоѓаат во крајно лоши услови. Инаку дадени се големи средства за решавање на станбеното прашање на Егејците. 850 милиони е дадено пред неколку години со 88% попуст за 30 години што претставува големо олеснување. Со овие средства изградени се 620 стана. Во минатата година беа отпуштени 300 милиони динари од кои се изградени или се градат 220 стана. Нешто е откупено од Турците што заминуваат, така да се изградени 360 стана. Надвор од ова што беше специјално дадено за Егејците, народните одбори го решаваат тоа прашање како и на останалите граѓани и во колку постојат можности и на нив им се доделуваат станови.

Инаку по однос на ангажираноста на бегалците во нашиот општествено-политички живот состојбата е слаба. Во органите на власта избрани се 14 души, во работничките совети и управните одбори избран се 300 души, во раководствата на општествените организации, на сите општествени организации, осим сојузот на комунистите 308 души, а членови на сојузот на комунистите се 345 души. Ваквата слаба ангажираност во општествената и политичката работа, во општествените организации и институции се должи во голем дел на ниското културно ниво. На поголемиот дел на Егејците се должи на ниската политичка свест и на крајот се должи што не сакаат да се заангажираат оти мислат дека ќе се создадат услови за враќање назад во Грција. Покрај тоа и нашите општествени и политички организации недоволно обрнале внимание за нивното општествено, културно и политичко издигање, така да се создале услови за поголемо ангажирање во општествената работа. Од сите овие членови 10.500 примиле државјанство. Примањето на државјанството паѓа во оние години кога е отпуштен кога е отпуштен кредит 1951, 1952 и 1953 година така да од 10.500, 8.500 примиле државјанство во 1951, 1952 и 1953 година. Оттогаш наваму бројот опаѓа. Од нашата земја се иселиле во западните земји, особено во Австралија, каде имаат свои роднини 217 лица, а за Источна Европа се иселиле 612 лица, од кои најголем број во Бугарија 475. Оваа желба на овој број лица за иселување во информбировските земји беше до почетокот на 1951 година затоа што тамо свои роднини и блиски како и членови на својата фамилија и сакаат со нив да се состават. Тоа ни го покажува и примерот што тие пред тоа барале да се вратат нивните членови на фамилијата што биле во тие земји. Во Бугарија што се оди узрок е што се тие од источниот дел на Македонија и голем дел од нив за време на војната се наоѓале под окупација на Бугарите и сакаат да се приклучат со нивните фамилии.

Досега од источно-европските земји во нашата земја се дојдени околу 500 души; 495 се дојдени во 1955 година, а поголем дел се деца на фамилиите што се наоѓаат кај нас. Спрема нашите податоци во овие земји има 30.000 бегалци. Критериумот за одење-враќање во Југославија во голема мера беше сужен. Тие можат да се вратат ако имаат фамилија која живее во нашата земја, и втор услов е што можат да се вратат борци од демократската армија во Грција што активно учествуваше во борбите кои сакаат да се вратат во Југославија. По овој критериум во минатата година се вратени 330 души и поднеле разни барања преку нашите органи и нашите претставништва во овие земји 2.500 души, и покрај тоа што постои овој критериум на примање на бегалци. Ако се измени критериумот за примање, Комисијата е на мислење дека 80-90% од бегалците од тие земји ќе се вратат назад. Во таков случај ќе се најдеме во положба да решаваме еден прилично крупен проблем што би дошле 24 до 27.000 души кои би сакале да се вратат назад. Мислење на Комисијата е за оваа година да се обезбеди враќање на околу 10.000 души. Меѓутоа при тоа враќање се поставуваат два проблема: запосленост и сместување.

Од податоците што ги баравме од народните одбори излегува дека ние можеме да примиме толкав број на повратници – Егејци, колку ќе можеме да обезбедиме средства за нивното сместување во станови и запослување. Од тоа произлегува дека ќе можеме да примаме во градовите и да обезбедиме работа за 900 вакви фамилии. Затоа тие бараат средства за градење на 900 стана.

Покрај тоа со откупување на имотите од Турците што одат од Македонија заедно со куќите земјата и инвентарот може да се обезбеди живеење на 1730 души. Сметаме дека само 1500 фамилии ориентационо ќе можат да се сместат на вака откупените имоти. По наша сметка потребни се средства за решавање на овој проблем и тоа по еден милион динари просечно за изградба на една станбена зграда со тоа станот да содржи што возможно помалку конфор, да биде што поедноставен без некои специјални трошкови. Нашите стручњаци велат дека е возможно да се направи стан со еден милион динари. Инаку, според пресметката ориентационо за една куќа од Турците што ја напуштаат Македонија би можеле да се дадат 850.000 и 100.000 дин. за инвентар. Тука не е да се дискутира колку ќе бидат вкупните суми кои би можеле да се одделат за оваа цел, но сакам да подвлечам дека може народните одбори од средствата што ги имаат кај себе за правење на нови станови добиени минатата година, од тие средства можат во случај на продажбата куќи од Турци да се оделат извесни суми за откупување на истите.

ЉУПЧО АРСОВ:

Неправилно е со тие пари да се градат станови од 2 милиони динари. Така на пр. во Битола 24 стана потрошени се 64 милиони динари.

КРСТЕ ЦРВЕНКОВСКИ:

Точно беше кажано колку станови ќе може да се изградат од дадените средства.

ЉУПЧО АРСОВ:

Треба да одиме кон градење на скромни станови за сместување на една фамилија, а не за обезбедување на целокупен комфор во станот.

ВАСИЛ ГОРЃОВ:

По однос на скромноста на становите, би сакал да кажам ако не се ограничимо само на најнужните хигиенски потреби на станот не ќе можеме да го решиме прашањето затоа што тука се работи за милијарди. Со обзир на сè ова Комисијата сметаше дека 1 милион динари е сосем доволно за изградба на еден стан, кој би се состоел од две соби од кои едната е приспособена за кујна, купатило само со туш, клозети и ништо друго. Само со овакво стегнување при градењето на становите ќе може правилно и добро да се реши прашањето.

За овие фамилии и за две илјади други за кои нема да бараме станови излегува дека се потребни 3 милијарди динари. Затоа се поставува крајно штедење при градба на овие станови и донесување на стриктна одлука, директива за стандардот на становите.

Фамилиите што ќе почнат да доаѓаат ќе треба да ги пречекува Републичка комисија која натаму ќе ги префрла во пооделни околии. Потоа овие луѓе треба да бидат прихватени од околските комисии. При некои народни одбори овие комисии се формирани додека никаде не се и таму ќе треба веднаш да се пристапи кон тоа. Покрај ова Црвениот крст успеаја да добие голема количина хранителни продукти и тоа млеко брашно, путер и сирење. Од тоа ќе се подели на одборите 20.000 кгр. Путер, 5-6.000 кгр. Млеко брашно и сирење. Би требало да се води строга сметка за тоа да не се дава за никакви други намени оваа количина хранителни продукти освен за повратниците – Егејци. Во колку уште некаде не се добиени овие количини би требало да се добијат затоа што се тие последни. Ќе бидат отпуштени и извесни количини алишта преку Црвениот крст кои ќе се разделат на угрозените. Се предвидува и еден фонд за давање на прва помош на повратниците и тоа во опрема на покуќнина и слично.

Од 330 досега вратени лица разбравме дека некои не се запослени уште. Некои кои ги сметаме за деца сега се одраснале и тие учеле разни школи таму. Со нивното враќање би требало да се види нивниот број и да се овозможи нивното натамошно школување. На останалите да се даде работа за која што се оспособени. Овие незапослени се ориентирани на бироата за трудот во народните одбори. Досега народните одбори не обрале доволно внимание за запослување на работоспособните Егејци.

КРСТЕ ЦРВЕНКОВСКИ:

Јас сметам дека треба малку пошироко да се погледне прашањето. Овој проблем го сметаме како крупен општествен и наш национален проблем. Сметам дека треба сите да се ангажираме што по успешно да го решиме. Ова идее на 20.000 е за нас крупно прашање, и ако не му пристапиме со сета сериозност може уште за почеток да се провали.

Неспорно дека имаме и други тешкотии на теренот но овој проблем треба извонредно да се решава. Тие луѓе што идат се во огромен свој процент млади луѓе. Старите и други се веќе тука што можда преку 80% се млади луѓе кои што активно учествувале во демократската армија или се тоа деца кои голем дел се млади луѓе работници во поголем дел квалификувани или студенти и ученици. Голем дел од нив се квалификувани работници кои работеле во извесни претпријатија и еден дел од нив не биле така лошо наградувани до сега. За тој момент мораме озбилено да водиме сметка. Формирана е Комисија на чело со Ѓоргов која мора поголем дел од своето време да го проведе таму каде што се овие луѓе. Тоа ќе биде еден голем проблем. Веќе имаме 20.000 Егејци со кои досега имавме стални проблеми, а со уште еден така голем број ќе имаме исто така проблеми пред се да им обезбедиме работа и да ги вклучиме во работата на општествените организации.

Комисиите што се на теренот, а незна и какви се тие и по нив ќе треба да добиеме точни сведенија, на чело на овие треба да стојат најодговорните луѓе. Сето тоа треба да биде што подалеку од Егејците. Ова ќе го земеме како наш проблем. Егејците имаат меѓу себе пријателски врски и ако ги приближиме во оваа работа нашите планови ќе се провлат. Ние тоа отворено го веламе. При делењето на кредити имавме вклучено Егејци во работата и затоа имавме и разни непријатности. Затоа никакво вклучување во оваа работа на Егејци.

За обезбедување на станови не се донесат прописи како што беа донесени лани. Ни еден друг не ќе може да се усели во овие станови осем Егејците, ни најистакнатиот функционер, ни најзагрозениот граѓанин. Во колку таков некој е веќе уселен да се исфрли од станот. Јас предлагам Комисијата да направи анализа на теренот во колку се согласува со ова. (гласови: се согласуваме). Точно да се види кому се наменети овие станови и кој седи во нив. Народните одбори се наоѓаат во станбени тешкотии, тоа е јасно и постојат тешкотии да се одели нешто, но се тоа не смее да има врски со овие станови.

Што се однесува до проблемот за запослување работата е ваква. Овие луѓе се упатуваат до трудовите одели. Тие со тоа ништо не можат да постигнат. На пр. Еден младинец доаѓа да се жали кој досега во Маѓарска добивал 4.000 форинти заедно со својата сестра која исто така работела и заработувала 1.500 форинти месечно. Тие се дојдени кај својот татко кој тука живее со својот помал син и жена. Нивниот татко добива 6.000 дин. додека овие двајца братот и сес-

трата добиле со своето доаѓање по 3.000 дин. како помош. Од овие средства живее целата фамилија а овие двајца неможе да најдат работа. Тие луѓе се очајни. Девојката 5 години била текстилна работничка, пет години н развој. Затоа ние мораме да почнеме со работа уште од сега. На сите што се школувале да го обезбедиме натамошното школување. Неможе да се однесе по лошо отколку една информбиривка Маѓарка. Имаме 40 студенти Егејци од Будимпешта кои вероватно сите ќе сакаат да се вратат кај нас. На сите мораме да им обезбедиме стипендии без разлика какво е било нивното држање тамо. Инаку, ако гледаме вака со едно сфаќање дека е Егеец како што тоа го има Гн. Берик, кој не сака да прими една акушерка со зборовите дека тој прима Егејци само за чистачи, мораме сваќањето да го измениме и да создадеме прифатлива атмосфера како и обезбедиме услови за нивно сместување. Заради сето ова мора да се изготви сериозна програма. Во спротивно ако сите овие работи останат само на дискусија целата работа ќе биде провалена. Би требало според можностите да ги лоцираме онаму каде што имаме најмногу услови и можности, онаму каде што се развива нашата индустрија, како што е тоа Тетово, Гостивар, Т. Велес, Штип, Битола или Прилеп каде се градат нови индустриски претпријатија. Таму има услови во колку во фабриките настане потреба од млади кадрови да ги пратиме овие луѓе кои ќе се усовршат во работата во таа фабрика. Главно, мораме со една ширина да пријдеме кон решавање на овој проблем. На пр. кај нас во Македонија се врати спикерот на радиото Будимпешта кој на сета уста ја напаѓаше нашата земја. Тој се врати и изјави оти е тој покрај сето досегашното има желба да се врати кај нас. За нивната поранешна активност или дејност не треба да поставуваме прашање. Ние имаме органи кои ќе водат сметка за ова. Важно е дека мораме да им обезбедиме на сите исти услови како и на сите останати граѓани како во изнаоѓање на станови, запослување и др. Покрај сите овие моменти треба да се има во предвид и како на ова нивно прифаќање ќе се гледа и како тоа ќе се одрази во Пиринска и Егејска Македонија. Треба да подвлечам и тоа дека кај другарите на Сојузниот извршен совет наидовме на потполно разбирање и ветени ни се потребни материјални средства и ќе ги добиваме за станбена изградба и др. Овакви ветувања ни се дадени и сигурно ќе бидат исполнети според нашите програми.

Нешто околу ова испраќање на продукти преку Црвениот крст. Во оваа организација на дотурање и чување на продуктите треба да бидат опфатени најозбилни луѓе. Во никој случај Егејци. Тоа треба да бидат други луѓе кои многу непристрасно ќе го извршуваат сето ова.

Во врска со ова се поставува и друго прашање, повратниците од Бугарија. И на овие луѓе треба да се обрне внимание. Има случај да доаѓа еден човек да се жали дека органите на власта во Гостивар и во Тетово не го примиле никој од нив не сакал да го сослуша. Тој е оставен на улица. Ние мораме да им излеземе во пресрет и на овие луѓе. Јас не сметат дека треба луѓето да ги концентри-

раме во Скопје. Тоа во никој случај, затоа што положбата ќе биде уште потешка. Што повеќе треба да се лоцираат во другите центри. Како последно, вклучувањето на овие повратници во нашиот општествен живот. Мораме да водиме сметка и за изградувањето на интелегенцијата од нивната средина. Да мислиме за иднината, перспективно, за создавање на егејска интелегенција, да создаваме активни друштвени работници, пратеници, и др. Во таа смисла ние и разговаравме со Керамитчиев и Пејов и ги испративме едниот во Штип другиот во Битола ангажирајќи ги во нашата општествена активност.

ЉУПЧО АРСОВ:

Треба да завземеме став по прашањето кои луѓе од нив треба да се примат кај нас. Беше став да се примаат само оние луѓе кои што имаат тука фамилии. Треба према секој кој изјавува дека сака доброволно да се врати во Македонија а бил припадник на демократската армија или е присилно избеган од Грција да се излезе во пресрет и да се прими.

Од друга страна треба да се направат сите законски олеснувања за примање на наше државјанство како на оние што се тука така и на оние што сакаат да дојдат. Овие што се веќе дојдени 40-50% примиле наше државјанство. Тие се веќе 8-10 години тука. За да би можеле многу побрзо и нормално да се воведат во наше државјанство неопходно е потребно да се овозможи на што полесен начин да добијат државјанство, како би се вклучувале во нашиот општествен живот.

Натаму прашањето на односите на нашите органи кон овие луѓе. Сакам да кажам дека не е усамен случајот на Бериќ, иако тој може е најгруб. Јас знам случаи каде овие луѓе доаѓаат во разни обавестувања или за помош во народните одбори. Службениците со нив се многу груби, се однесуваат со потценување кон нив. Јас сметам дека треба да се упозорат органите на власта дека према нив треба да се однесуваат како спрема секој наш граѓанин и не смееме со нипто да ги издвојуваме туку напротив да ги привлечеме кон нас.

По проблемот делењето на храната. Јас би сакал бидејќи се другарите од народните одбори тука да укажам на една тешкотија на овие органи на Црвениот крст. Тие денеска не наоѓаат на разбирање и недобиваат помош за обезбедување смештајот на храната. Немаат магацини, не им се даваат на располагање магацини каде храната ќе биде чувана. Редовите количини на материјалот што го добиваат се големи а уште поголеми се и овие кои сега доаѓаат и недостигот на простор во многу оневозможува храната да се смести и сочува.

На крајот по прашањето за школувањето. Вероватно Ѓоргов преку Комисијата ќе обезбеди на теренот средства овие деца да бидат третирани исто како и деца од паднати борци и ќе им се излезе во пресрет со обележувањето на стипендии и смештај. Незнам дали е погрешно, тоа е прашање на дискусија, сме-

там од општите фондови на советите за просвета треба да се води оваа политика, но исто така и народните одбори се непосредно задолжени да спроведуваат оваква политика за нивно издигање и привлечување.

КРСТЕ ЦРВЕНКОВСКИ:

По однос примање на државјанство сметам дека треба да се води пропаганда.

КИРО ГЕОРГИЕВСКИ:

Јас би кажал нешто во врска со ова запослување. Ние имаме републичка комисија а и долу на теренот во која се наоѓаат двеста пензионирани офицери кои не можат да добијат запослување. Во колку оваа година дојдат 10.000 егејци тоа само уште повеќе го кажува колку е овој проблем тежок. Јас сметам дека во овие комисији при околиците треба да имаме стални лица, две три лица кои би работеле само на тоа, а не привремено.

Натаму во врска со храната и нејзиното чување, се поставува прашање дали таа нема да се расипе. Дали оваа не би било добро да се смести на едно место каде ќе биде обезбедувана преку летото а натаму повремено да се испрача во помали количини на теренот.

ВАСИЛ ЃОРГОВ:

Се работи за тоа што мораме во секој момент да имаме извесни количини храна припремени на теренот.

КИРО ГЕОРГИЕВСКИ:

Нешто за изградба на станувите.

Незнам дали е реално предвидено да се изгради еден стан за еден милион динари и второ тоа дека на главните улици нема да има пречка за изградба на овакви мали згради.

СТРАХИЛ ГИГОВ:

При сето ова важно е да се сфати дека овие луѓе треба да ги третираме како вистински наши граѓани.

Од сите нивни добиени писма може да се види дека многу е мал бројот на оние кои се економски незбринети, сите се добро збринети а се враќаат во нашата земја од национални чувства, поради својата политичка свест. Ако не им обезбедиме се она што тие и дотогаш го имале тогаш постои опасност да добиеме сосем спротивни резултати од оние кои ги сакаме, негативни резултати, тие ќе бидат разочарани.

Друга работа што сакам да ја изнесам е тоа што меѓу овие луѓе ќе се најдат и извесни врбовани и уфрлени специјално кај нас луѓе. Ние не треба да

правиме меѓу овие разлики, тоа треба да го препуштиме на одговорните органи кои тоа ќе го гонат а ние ќе помогнеме да се нивниот број намали и со самото тоа во колку тие ја осетат нашата помош и се запознаат со нашите проблеми и тешкотии. Треба да се води сметка за луѓето да не се ценат своите дела дотогашни, да се укажува на тоа и слично.

ЗЛАТЕ БИЉАНОВСКИ:

Во врска со прашањето со овие кои се враќаат и решавањето на станбените простории за нив би требало да се внимава и да се поведе сметка за смештајот и на овие Егејци кои се веќе тука. Не би требало да го решиме прашањето само на еден дел од нив. Во поедини места, како што е Битола посебен проблем претставува запослувањето. Тука ќе мораме тоа прашање да го поврземе со извесни проблеми што треба во рамките на перспективата и развитокот на овие околии да го поврземе.

КРСТЕ ЦРВЕНКОВСКИ:

Го прекратувам овој состанок со тоа што ќе продолжиме во 17 часот. Претседателите на околииите се слободни.

Со работа се прекрати во 14,35 часот.